

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

A L F A R B

LA RIBERA ALTA

ACADE
MIAVA
LENCI
ANADE
I ALLI
NGUA*

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA

SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ I GESTIÓ
Unitat de Recursos Tecnicolingüístics

RECALL I TEXT
Ernest Anyó i Sanz

DISSENY
Vicent Almar

MAQUETACIÓ I GRAFISME
Guillermo Tomás Lull

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica i Toponímia
Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
Alfarb, 116

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 96 387 40 23
Adreça electrònica: avl@gva.es

ISBN: 978-84-482-4814-7

Depòsit legal:

Impressió: Graphic 3

www.avl.gva.es

ALFARB

Alfarb és un municipi de la Ribera Alta, que té 1.369 habitants, el gentilici dels quals és *alfarbins*. Es troba enclavat en la vall dels Alcalans, subcomarca natural que engloba els pobles riberencs del riu Magre des de Montserrat fins a Carlet. El nucli de població forma quasi una conurbació amb Catadau i Llombai i tots tres conformen la Mancomunitat del Marquesat. El poble s'assenta sobre un alteró al marge dret del riu Magre; les cases penjades de la mateixa riba del riu configuren una singular vista des del pont. Les terres pròximes al riu Magre són les hortes tradicionals; les partides de l'Ondara, el Regaixo, el Bany i l'Alquible, a la dreta del riu, són regades per la séquia Mare; i les partides de l'Escondella, la Riera, el Realet, la Foieta, la Cova i el Juncar, a l'esquerra del riu, són regades per la séquia d'Alèdua. A mesura que ens allunyem del riu Magre, resseguint la carretera de Benifaió –o de l'Almaguer–, el terreny es torna cada vegada més muntanyenc; les planes alternen amb xicotetes elevacions, que poques vegades superen els 200 m d'altura. D'esta manera tenim un terme dividit en dos parts ben diferenciades: la reduïda horta regada pel riu Magre, que travessa el terme per la part més occidental, i el secà tradicional, que ocupa més de les tres quartes parts del terreny, incloses les muntanyes. A més del riu, l'altre element geogràfic que configura el paisatge alfarbí són les muntanyes. Estes formen part de la serra d'Alèdua, un dels últims estreps de la serralada Ibèrica, l'altitud màxima de la qual són els 362 m del Tello (vèrtex geodèsic). Esta muntanya –que pertany actualment al terme de Llombai– està molt a prop de la ratlla del terme, i junt amb el Puntal són les dos muntanyes de referència per als alfarbins. Dos eixos en forma de creu gitada marquen el terme: la carretera de Catadau a Benifaió constitueix l'eix longitudinal i el riu Magre, l'eix latitudinal; els dos s'encreuen en el pont d'Alfarb. Esta carretera és la principal via de comunicació del municipi.

El poble d'Alfarb és d'origen àrab, com també el seu topònim, *al-kharb*, que significa 'el despoblat o les ruïnes'. Efectivament, en la part alta del poble es troben les restes del castell musulmà, el basament del qual s'ha identificat com a romà. La seua posició sobre una xicoteta elevació a la vora del riu degué donar-li antigament una funció estratègica pel fet de localitzar-se tot just en la bifurcació dels camins que portaven a València i a Xàtiva. Hi ha constància de presència humana en el terme des de finals del neolític, com ho confirmen les pintures rupestres del barranc de la Falaguera, declarades Patrimoni de la Humanitat. El poblat de la lloma dels Castelletes, amb importants restes de pintura decorada incisa i altres objectes, pertany al bronze valencià. Hi ha també restes preromanes en altres indrets del terme, com Altamar. D'època romana són diverses làpides amb inscripcions llatines trobades en el castell d'Alfarb, alçat sobre les restes d'una edificació romana, i en altres llocs del poble. També s'han descobert recentment fragments de

columnes i altres peces en la plaça Nova. Els vestigis d'època àrab són nombrosos. A principis del segle XII Alfarb era una alqueria musulmana, que apareix escrita *Alharg* o *Alarp*. A més del castell d'Alfarb, se sap que l'església de Sant Jaume, patró del poble, va ser construïda sobre la mesquita, i que l'antiga barriada del Bany deu el seu nom als banys àrabs. També és d'origen àrab l'antiga xàrcia de séquies i molts topònims com l'*Alquible* i *Ondara*. Amb la conquesta cristiana, fou donada en senyoriu per Jaume I, junt amb Carlet, a Pere de Montagut el 1238, com apareix en el *Llibre del Repartiment*: "Carlet et Alharb qui sunt in valle Alcalà", i després de la compra per part de Pere de Centelles el 1353 va unir-se a la mateixa jurisdicció senyorial que Llombai i Catadau. Finalment, el senyoriu passà per maridatge a mans dels Borja, que l'any 1530 crearen el marquesat de Llombai, el qual incloïa els termes d'Alfarb, Catadau, Llombai i Alèdua. La població, habitada per moriscs, quedà pràcticament deserta a causa de l'expulsió del 1609, però fou repoblada el 1611 per 32 noves famílies cristianes amb la carta pobla atorgada per Doménech Carles de Borja i Centelles. Continuà formant part del marquesat de Llombai fins a la supressió de les senyories en el segle XIX. Diferent sort conegué Alèdua, que quedà despoblada el 1609 i del qual tan sols queda com a testimoni el castell, al voltant del qual estava el poble. Llombai, Alfarb i Catadau se'n disputaren el terme. Arribà a pertànyer a Alfarb, però després de diversos i llargs litigis quedà adscrit al terme de Llombai. Cal remarcar la constitució de la Societat de Monts d'Alfarb el 1918, amb la compra de 10.203 fanecades de terreny de muntanya amb pastures i llenyes baixes, que assegurà l'activitat econòmica de moltes famílies dedicades des d'antic a tallar llenya per als forns de la Ribera i per a les ceràmiques de Manises. D'ací ve el malnom dels habitants d'Alfarb –i també de Catadau i Llombai– de *botgers*, en al·lusió despectiva a *botja* per *llenya*. Alfarb ha aprofitat des d'antic els recursos que tenia a l'abast: una exigua horta dedicada al conreu de moreres, dacsca, cereals i hortalisses; un secà més o menys extens plantat d'oliveres, vinyes, blat i garrofers, i les muntanyes, de les quals s'aprofitava l'espart, les pastures i la llenya. Els potents afloraments de materials triàsics s'han utilitzat per a l'extracció d'algeps i argila, i les roques volcàniques, per a la construcció, així com la grava del riu.

Actualment, l'economia tradicionalment agrària ha perdut pes a favor d'altres sectors. Cal ressaltar la indústria d'elaboració d'envasos de fusta per als productes agrícoles i altres empreses relacionades amb la fusteria i el treball del marbre. La progressiva transformació dels terrenys de secà en regadiu, amb aigües de pous i del canal Xúquer-Túria, ha anat en detriment dels cultius tradicionals. Els principals ara són la taronja i la bresquilla; el garrofer ha quedat relegat a terres de secà. També és important la ramaderia de granja –sobretot aviram i conills–, la indústria extractiva –graveres al riu i pedreres a l'Almaguer– i la construcció. Alfarb té un ric patrimoni arqueològic, folklòric –amb les jotes d'Alfarb i de Sant Jaume– i paisatgístic –riu, muntanyes i el paratge de la Falaguera–, que cal protegir i conservar com a recurs econòmic de futur.

ELEMENTS FÍSICS I PARTIDES

Orografia

el Puntal

la Costa

les Penyes Negres

Lloma Boires

Lloma de Cervera

Lloma de Pere

Lloma de Rabote

Lloma del Comte

Lloma del Menut

Lloma del Tio Salvador

Lloma dels Castellets

Lloma Sentina

Llometes d'Higini

Pedra Cavallera

Serra d'Alèdua (o de la Falaguera)

Hidrografia natural

Barranc de Boles

Barranc de l'Aigua

Barranc de l'Almaguer

Barranc de l'Home Mort

Barranc de la Creueta

Barranc de la Falaguera

Barranc de les Serretes

Barranc del Bonico

Barranc del Fornàs

Barranc del Panou

Barranc del Presumo

Barranc del Tio Fabriló

Barranc dels Nius

Barranc Fondo

Font de l'Almaguer

Font de la Falaguera

Riu Magre

Hidrografia artificial

Aljub del Gargallo

Aljub del Maco

Assut de Carlet

Assut Nou de Carlet

Bassa de Serra i Pla

Basses de Minguet

Canal Xúquer-Túria

Caseta de l'Aigua

el Regaixó

Motor de la Miraculosa

Motor de Navarro

Motor de Serra i Pla

Motor del Realet

Motor dels Cabuts

Sènia de Miquel-Antoni

Sènia dels Maridos

Séquia d'Alèdua

Séquia Mare (o d'Alfarb)

Séquia Nova

Partides i paratges

Altamar
el Bany
el Barranc de l'Aigua
el Barranc dels Nius
el Botjar Blanc
el Juncar
el País
el Palmeral
el Perrodí
el Pla
el Pla de la Paridera de Don Pedro
el Pla de la Serra
el Pouet
el Puntal
el Realet
el Regaixo
els Barranquets
els Clots
els Escopalls
els Planets

els Quatre Camins
l'Algepsar
l'Almaguer
l'Alquible
l'Escondella
l'Ondara
la Bellotera
la Costa
la Cova
la Falaguera
la Foieta
la Lloma del Comte
la Mallada
la Marquesa
la Pujada Blanca
la Quixala
la Riera
les Serretes
Pujada de Capçana
Racó de Capçana

PRESENCIA HUMANA

Poblament

Alfarb
Casa Blanca
Casa de Just
Casa de Romero
Casa de Serafi
Casa del Maco
Caseta de Cardete
Caseta de la Sorda (o Casa del Miracle)
Caseta de Rabote
Caseta del Tio Pepeantoni

Caseta dels Caçadors
els Algepsars
l'Estufa
Molí de les Penyes Negres
Paridera de Don Pedro
Paridera de la Falaguera
Paridera dels Calbos
Riurau de Forroll
Urb. Font de l'Almaguer
Urb. Les Casetes Catxapins
Urb. Los Lagos

Vies de comunicació

Camí d'Alginet
Camí d'Altamar
Camí de Carlet
Camí de Catadau
Camí de l'Alquible
Camí de l'Ondara
Camí de la Cova
Camí de la Falaguera
Camí de la Lloma del Comte
Camí de la Pujada Blanca
Camí de la Serra
Camí de les Penyes Negres
Camí de les Serretes
Camí de Llombai
Camí de Los Lagos
Camí de Sueca
Camí de València
Camí del Barranc de l'Aigua
Camí del Barranc Fondo
Camí del Botjar Blanc
Camí del Fornàs

Camí del País
Camí del Palmeral
Camí del Pouet
Camí del Puntal
Camí del Racó de la Mallada
Camí del Riu
Camí del Xorro
Camí dels Algepsars
Camí dels Escopalls
Carretera de Benifaió
els Dos Camins
Pas de la Cova
Pont d'Alfarb
Pont del Camí d'Alginet
Travessera de Forroll
Travessera de la Casa de Just
Travessera del Botjar Blanc
Travessera del Camí d'Alginet a la Paridera dels Calbos
Travessera del Camí d'Alginet al Puntal

Travessera del Camí de
Sueca a les Penyes Negres

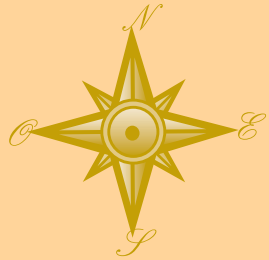
Travessera del Puntal
Travessera del Riu a Catadau

Altres llocs d'interés

Algepsar de Cudol
Algepsar dels Cabrerots
Altamar
Casa de Pedra
Castell d'Alfarb
Cementeri
Cooperativa Agrícola d'Alfarb
Cooperativa Agrícola de Llombai
Depuradora

Forns d'algeps
Graveres
Instal·lacions esportives
la Bellotera
la Paret de l'Hort
Lloma dels Castelletes
Pedrera
Pintures rupestres
Polígon industrial

Elements físics i partides

TERME DE LLOMBAI

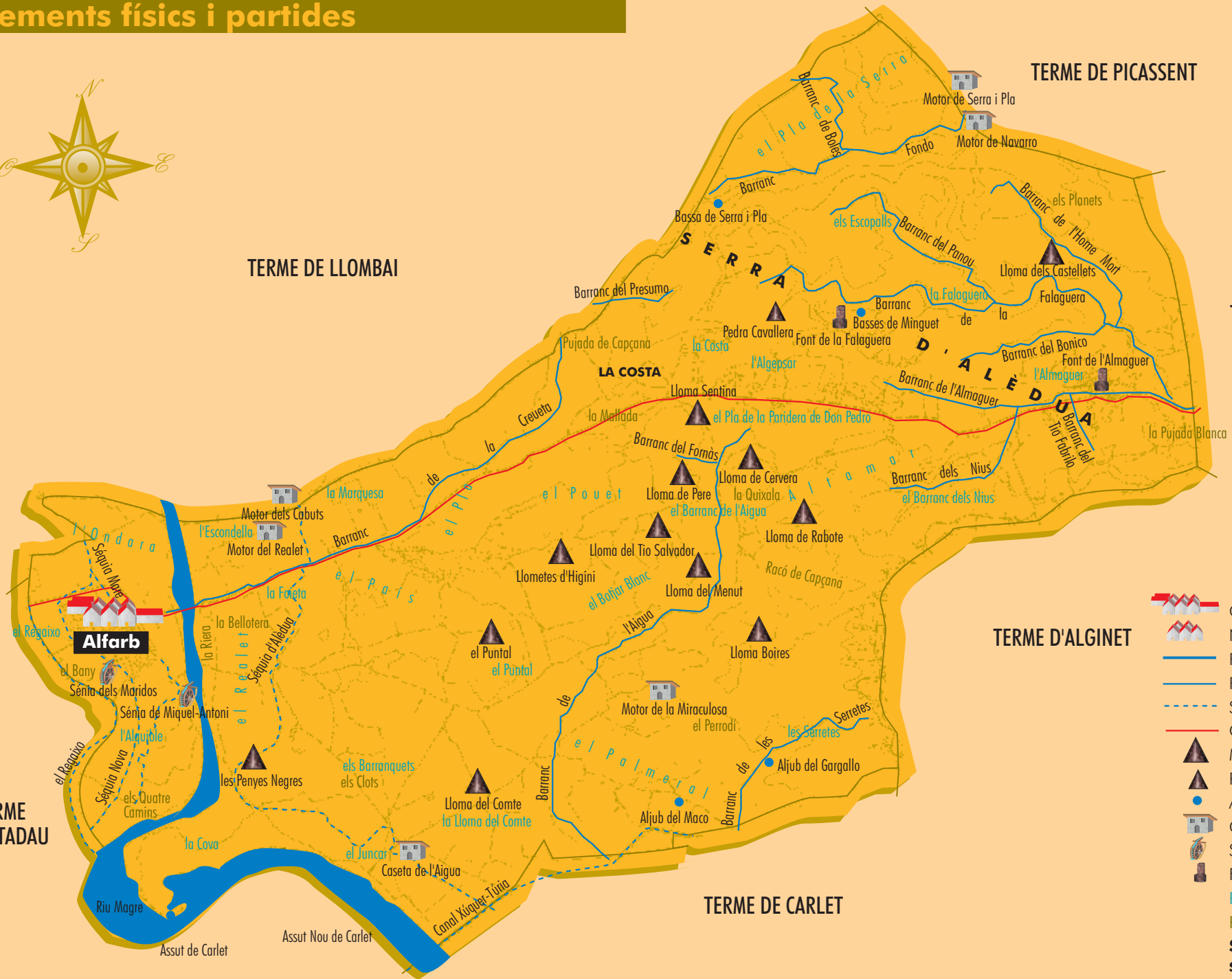
TERME DE PICASSENT

TERME DE BENIFAÍO

TERME D'ALGINET

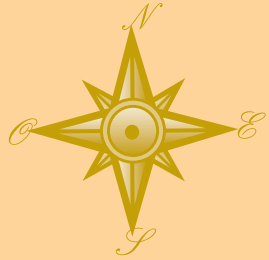
TERME DE CATADAU

TERME DE CARLET

- Capital de municipi
- Nucli de població
- Riu
- Rambla, barranc
- Séquia, fila, roll
- Carretera
- Muntanya
- Pedra
- Aljub, assut, bassa
- Caseta de reg, motor
- Sénia
- Font
- Partida
- Paratge
- SERRA**
- SERRA MENUDA**

Presència humana

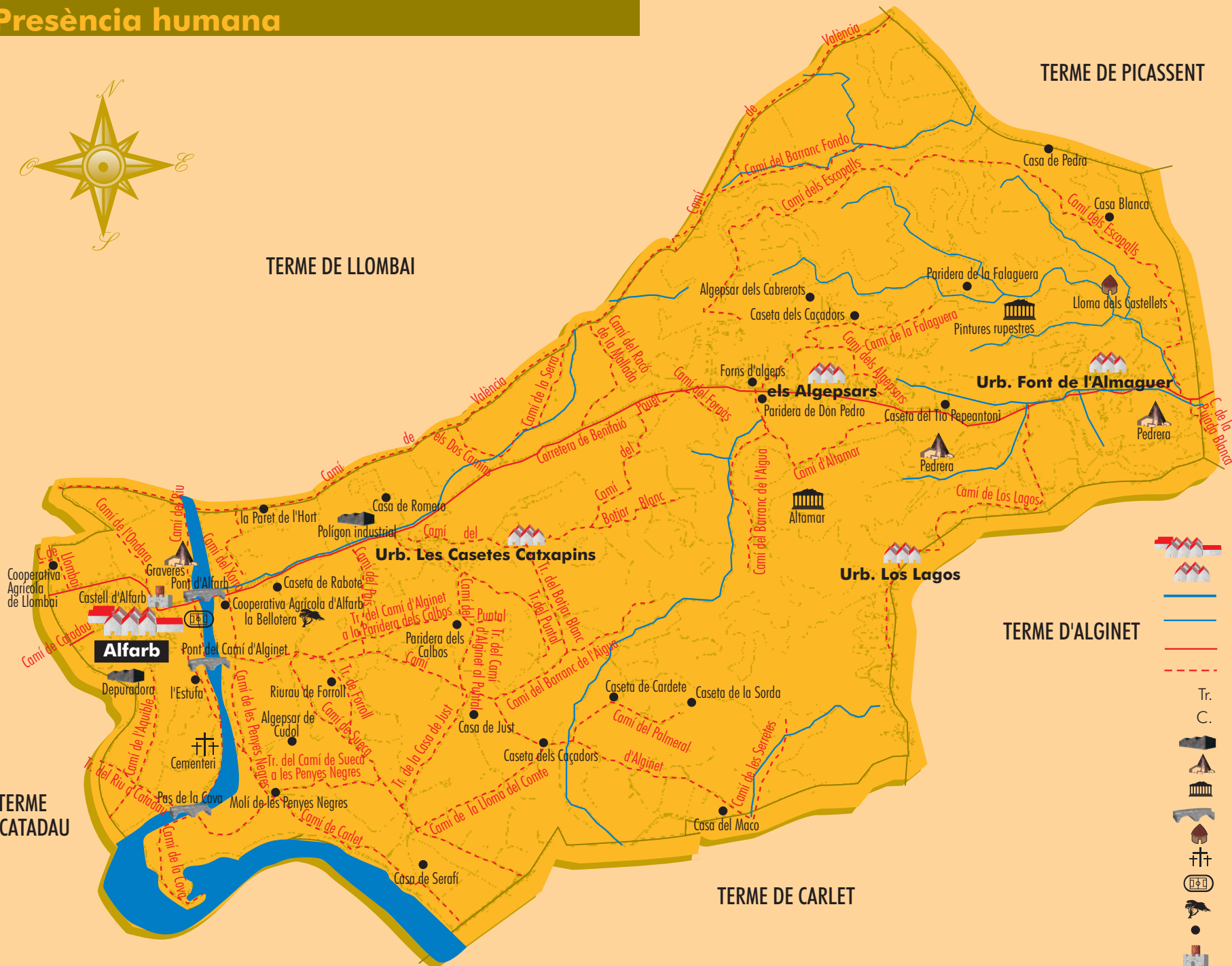
TERME DE LLOMBAI

TERME DE PICASSENT

TERME DE BENIFAIÓ

TERME DE CATADAU

TERME DE CARLET

- Capital de municipi
- Nucli de població
- Riu
- Rambla, barranc
- Carretera
- Camí
- Tr. Travessera
- C. Camí
- Indústria
- Mina
- Restes arqueològiques
- Pont, pas
- Poblat ibèric
- Cementeri
- Instal·lacions esportives
- Arbre singular
- Casa, granja
- Castell